

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Якубовського Сергія Олексійовича
на дисертаційну роботу Буніна Сергія Володимировича
на тему: «Розвиток світового ринку страхових послуг в умовах
глобальної конкуренції», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове
господарство і міжнародні економічні відносини**

1. Актуальність теми дисертації

Важливою частиною фінансової системи глобальної економіки є фінансові ринки, на яких здійснюється перерозподіл фінансових ресурсів. Такі ринки виникають унаслідок існування в економіці тимчасово вільних капіталів. Завдяки фінансовим ринкам вони перетворюються в позичковий капітал, що інвестується в економіку.

Розвиток світового ринку страхування безпосередньо залежить від економічних тенденцій, які актуальні в світовій економіці. Кризові явища у фінансовій сфері, валютні коливання, зміна цінової кон'юнктури – фактори, які безпосередньо впливають на страховий ринок в цілому і на кожную з страхових компаній, зокрема.

Зростання кількості стихійних лих, кліматичні зміни на планеті, розвиток автомобілебудування, в тому числі, безпілотних автомобілів, рівень поширення захворювань та інші тенденції вносять корективи у функціонування світового страхового ринку. У зв'язку з цим також варто відзначити стрімкий розвиток інноваційних технологій і розробку нових програм в страховій галузі як відповідь на вимоги ринку в умовах глобальної конкуренції.

Своєчасність дослідження даної тематики також актуалізується тим, що окрім певних внутрішніх передумов розвитку страхового ринку України є також зовнішні фактори розвитку, головними з яких, що негативно впливають на розвиток національного страхового ринку, є політична нестабільність у країні та непередбачуваність зовнішнього фінансового середовища, що породжує системні ризики. З огляду на це, дослідження Буніна С.В. є своєчасним і актуальним як в науковому, так і в практичному плані.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з напрямками наукових досліджень

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та в рамках науково-дослідної теми «Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин» (№ державної реєстрації 0116U001990), у межах якої здійснено дослідження особливостей розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції (довідка № 114-05/18 від 22.05.2018).

3. Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій

Достовірність наукових положень, висвітлених у дисертації підтверджується низкою чинників, зокрема автор використовує широкий методичний інструментарій, що включає загальнонаукові методи та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема: поєднання абстрактного й конкретного методів (для дослідження сутності дефініції страхування, страховий ринок) (пп. 1.1, 1.2); логічний та історичний методи (при дослідженні умов формування світового ринку страхових послуг) (п. 1.2); системний аналіз і синтез (для обґрунтування методичних підходів до аналізу особливостей розвитку світового ринку страхових послуг та визначення напрямків інтеграції України до глобального ринку страхових послуг) (п. 1.3, 3.1, 3.3); комплексний системний аналіз (із метою виявлення сучасних тенденцій розвитку світового ринку страхових послуг) (п. 1.2, 2.1); методи економіко-математичного моделювання (пп. 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); статистичний метод та метод порівняльного аналізу (для систематизації чинників впливу на розвиток світового ринку страхових послуг) (пп. 2.1, 2.3, 3.1); комбінований підхід із використанням багатофакторних методів дослідження (при розробці концептуальних основ удосконалення організаційно-економічних засад дослідження світового ринку страхових послуг) (п. 2.3., 3.3).

Зміст дисертаційної роботи відповідає назві теми, висновки розділів містять аргументовані положення щодо наукової новизни та реалізують поставлені автором завдання дослідження.

Положення, висновки та рекомендації, викладені у дослідженні, отримано здобувачем самостійно на основі власних досліджень, за рахунок всебічного вивчення сучасної наукової літератури, зокрема, робіт окремих вітчизняних і зарубіжних вчених, що дозволило виконати аналіз та узагальнити зібрані статистичні дані. Результати дисертаційної роботи є достовірними та науково обґрунтованими, оскільки спираються на загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, що підтверджується наявністю логічного взаємозв'язку сформульованих завдань і отриманих результатів, аргументованістю теоретичних висновків, використанням широкого масиву статистичного матеріалу і методів наукового дослідження.

Інформаційною базою дослідження стали результати власних наукових досліджень, монографічні та інші публікації зарубіжних і вітчизняних вчених, офіційні статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій (групи Світового банку, СОТ, МВФ, UNCTAD), експертні оцінки рейтингових агентств, матеріали міжнародних інформаційних агенцій, законодавчі та нормативні документи, статистичні дані Єврокомісії, Державної служби статистики України.

4. Наукова новизна одержаних результатів

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну та були отримані особисто дисертантом.

У роботі проаналізовано та систематизовано існуючі методи дослідження світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції та запропоновано науково-методичний підхід дослідження світового ринку страхових послуг, що передбачає дев'ять послідовних етапів, зокрема: 1. Дослідження теоретичних засад розвитку світового ринку страхування; 2. Аналіз сучасного стану, трендів розвитку світового ринку страхових послуг як частини глобальної фінансової системи; 3. Визначення ефективності функціонування світового ринку страхування; 4. Систематизація та групування світового ринку страхування за рівнем його розвитку на національних рівнях; 5. Оцінка впливу на розвиток національних економік страхового ринку послуг залежно від рівня його розвитку; 6. Дослідження ринку страхових послуг країни та систематизація ендогенних та екзогенних чинників впливу; 7. Конкретизація складових передумов функціонування регіональних ринків страхових послуг; 8. Оцінка впливу на розвиток регіонального страхового середовища певних чинників; 9. Концепт-модель інтеграції національного ринку страхових послуг до глобального конкурентного середовища.

Проведено комплексний аналіз страхових ринків 84 країн світу за період з 2000 по 2017 рр. з використанням кластерного аналізу та виокремлено 5 типів кластерів, що об'єднують країни з найбільш розвинутим ринком страхових послуг, розвинутим ринком страхових послуг, середьорозвинутим ринком страхових послуг та нерозвинутим ринком страхових послуг.

Встановлено, що в країнах третього та першого кластерів національні страхові ринки найбільш розвинені, а послуги страхування є галуззю міжнародної спеціалізації. У країнах другого кластеру національні страхові ринки добре розвинути, але є потреба у збільшенні кількості, якості та диференціації надання страхових послуг. Країни четвертого кластеру характеризуються тим, що національні страхові ринки мають середній рівень розвитку та потребують дієвих механізмів пожевлення їх функціонування. Країни п'ятого кластеру мають недостатньо розвинуті національні ринки страхування, є виключно споживачами страхування та не зацікавлені у розбудові національного ринку страхування.

У роботі оцінено вплив на економіки країн різних кластерів розвиток національного страхового ринку через такі його показники як: частка страхових послуг у ВВП та частка страхових послуг у експорті/імпорті ринку послуг. Доведено, що для економічно розвинених країн світу розвиток національного страхового ринку має найбільш вагоме значення (кластери 1 та 3), найменший вплив страховий ринок має на економіку країн, що розвиваються та мають нерозвинений страховий ринок.

Виокремлено чинники формування передумов функціонування європейського страхового ринку та запропоновано визначення індексу умов функціонування європейського страхового середовища. В якості чинників запропоновано використання індексу глобальної конкурентоспроможності, індексу економічної свободи, індексу якості і безпеки життя, індексу

розвитку людського потенціалу. Розраховано індекс передумов функціонування європейського страхового середовища та проведено групування країн ЄС та України за станом розвитку страхового середовища – визначено країни з найвищим, середнім, достатнім та низьким рівнем розвитку передумов функціонування страхового середовища.

Науковий інтерес викликає визначення передумов функціонування європейського страхового середовища, за результатами чого побудовано «ромб» найбільш сприятливих та несприятливих передумов розвитку страхового ринку, що дало змогу розрахувати у відсотковому вираженні відставання України за складовою конкурентоспроможності (29%), складовою економічної свободи (41%), складової якості та безпеки життя (47%) та складової людського потенціалу (20%). Встановлено, що найбільші системні проблеми Україна в сфері економічних свобод та якості і безпеки життя.

Цінним в теоретичному та прикладному аспектах є проведений автором факторний аналіз, що дозволив оцінити ступінь впливу таких чинників як конкурентоспроможність, економічна свобода, якість та безпека життя, людський потенціал на розвиток національного страхового середовища для кожної з країн ЄС-28, України та в середньому для європейського страхового середовища.

Заслуговує уваги розроблена автором концептуальна модель інтеграції України до глобального ринку страхових послуг у контексті її євроінтеграційних спрямувань, яка на основі визначення його місії та цілей розвитку передбачає впровадження комплексу стратегічних заходів, спрямованих на реформування внутрішнього середовища та удосконалення нормативно-правових засад з виходом на певні очікувані результати, а також активну участь України у різних формах міжнародного співробітництва, що уможливорює запровадження кращих світових практик регулювання небанківських фінансових послуг.

Певним науковим напрацюванням є обґрунтування автором науково-практичних рекомендацій щодо інтеграції страхового ринку України до глобального ринку страхових послуг, що включають першочергові заходи, зокрема: створення сприятливих умов для зміцнення та сталого розвитку страхового ринку; наближення регуляторного середовища страхового ринку до міжнародних стандартів регулювання й нагляду; підвищення ефективності державного нагляду, рівня фінансової інклюзії та захисту інтересів споживачів страхових послуг.

Усе вищезазначене надає підстави для загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Буніна С.В., в якій автором самостійно і на достатньому рівні досягнуто мети дослідження і вирішено поставлені завдання, а також стверджувати, що дисертація є завершеною і цілісною науковою працею, її змістовна побудова є послідовною і логічною.

5. Повнота викладення результатів в опублікованих роботах

Основні положення і результати дослідження викладені автором у 10 наукових працях, серед яких 4 статті у наукових фахових виданнях України та у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 1 наукова стаття – у зарубіжному спеціалізованому виданні, 5 тез доповідей у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 4,8 друк. арк., із яких особисто автору належить 4,1 друк. арк.

Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Наукові положення, висновки й рекомендації, які викладені в дисертації та виносяться на захист, були отримані автором самостійно.

Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає необхідним вимогам щодо публікацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук відповідно до встановлених вимог МОН України.

6. Теоретичне і практичне значення одержаних результатів

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретико-методичних основ дослідження розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції та обґрунтуванні теоретичних положень і практичних рекомендацій, що є базисом для формування напрямів інтеграції України до глобального страхового ринку.

Основні результати дисертаційної роботи доведені до рівня концептуальних положень, стратегічних напрямків, моделей, заходів і пропозицій регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Практичні рекомендації, наукові розробки, висновки та пропозиції автора, викладені в дисертації, впроваджено в діяльність Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради у ході підготовки звітів щодо зовнішньоекономічної діяльності міста та квартальних звітів, а також при підготовці аналітичних матеріалів до зустрічей керівництва міста з іноземними делегаціями з питань розвитку міжнародних економічних відносин (довідка № 699/01-03-23 від 19.09.2018); страхового агентства ТОВ «Амадара» при прийнятті стратегічних бізнес-рішень щодо перспективних напрямів розвитку підприємства та виходу на зовнішні ринки (довідка №287/18 від 28.05.2018).

Матеріали та результати дисертаційного дослідження використовуються в навчальному процесі при викладанні дисциплін «Страхування в міжнародному бізнесі», «Міжнародні економічні відносини», «Міжнародні фінанси», що дало можливість поліпшити якість підготовки студентів за спеціальністю «міжнародні економічні відносини», збагатити лекційний матеріал, активізувати семінарські заняття (довідка № 123-09/18 від 12.09.2018).

7. Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави

стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам МОН України.

У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого дисертаційного дослідження. Опубліковані автором дослідження наукові роботи та автореферат відображають основні положення змісту дисертації. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

8. Дискусійні положення та недоліки щодо змісту дисертаційної роботи та автореферату

Відзначаючи загалом достатній науковий рівень дисертаційної роботи Буніна Сергія Володимировича, слід відзначити, що робота не позбавлена певних недоліків та дискусійних положень, до яких слід віднести такі.

1. У першому розділі дисертаційної роботи надмірна увага приділена загальному аналізу економічної природи страхування, його функціональних форм і ролі у розвитку національних економік, проте більше уваги слід було приділити дослідженню саме теоретичних аспектів функціонування та розвитку сучасних національних страхових ринків.

2. У ході дослідження встановлено фактори, що стримують розвиток європейського страхового ринку, проте бажано було б конкретизувати співвідношення економічної та соціальної складових та вказати додаткові джерела фінансування можливих перетворень (міжнародні гранти, дотації з державного та місцевого бюджету тощо).

3. У роботі автор акцентує увагу на значенні страхової діяльності у проведенні соціально-економічних реформ та стабілізації макроекономічної ситуації у державі та стверджує, що досвід країн із ринковою економікою підтверджує, що розвинута система страхування активно сприяє економічній стабільності, зміцненню фінансової системи, активізації інвестиційних процесів і розв'язанню соціальних проблем. Не заперечуючи висновки автора, слід звернути увагу на те, що робота значно виграла, якби здобувач обґрунтував заходи реалізації страхової політики в Україні та державного регулювання страхового ринку.

4. Автор пропонує концептуальну модель інтеграції України до глобального ринку страхових послуг у контексті її євроінтеграційних спрямувань (с. 180) та пропонує заходи реформування національного страхового ринку України (с. 185-186), але у роботі більшої уваги слід було приділити дослідженню питань реформування системи державного регулювання ринку страхових послуг.

5. У дисертації є певні редакційні упущення та неточності. Також, у деяких випадках текст носить суто описовий характер (стор. 40-42, 44-45, 53-55 84-86 тощо).

Водночас, висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки й цінності дисертаційної роботи і мають стати предметом обговорення та пояснення на захисті.

9. Загальні висновки по дисертаційній роботі

Дисертація Буніна Сергія Володимировича «Розвиток світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції», є завершеним науковим дослідженням, в якому отримано нові наукові результати, що у сукупності вирішують наукове завдання суттєвого значення для економічної науки – поглиблення теоретико-методичних основ дослідження розвитку світового ринку страхових послуг в умовах глобальної конкуренції та розробки науково-практичних рекомендацій щодо інтеграції України до глобального ринку страхових послуг.

За сукупністю якісних та формальних ознак щодо актуальності обраної теми, обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірності та новизни, повноти викладення в опублікованих працях, подана до захисту дисертація відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України та пунктам 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (із змінами і доповненнями, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №656 від 19 серпня 2015 р. та №1159 від 30 грудня 2015 р.), а її автор – Бунін Сергій Володимирович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Завідувач кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин
Одеського національного університету
імені І. І. Мечникова МОН України,
доктор економічних наук, професор

С. О. Якубовський

Підпис

ЗАСВІДЧУЮ

Вчений секретар ОНУ імені І. І. Мечникова

С. В. Курандо

20 19 р.

